

Kids en Space: jongeren denken mee over een Stedebouwkundig Programma van Eisen

*G.J. Slump en T. Woldendorp**

1 Inleiding

Jongeren betrekken bij beleid: je kunt er in deze tijd niet meer omheen. Dat dit dient te gebeuren vanuit een positieve kijk op jeugdigen wordt door velen geaccepteerd. Dat betekent dat het uitgangspunt bij jeugdparticipatie gezocht moet worden in de kansen en mogelijkheden van jeugdigen.

In de bijdrage van P.M. de Savornin Lohman aan dit Handboek Jeugdbeleid ('Jeugdparticipatie', zie A 5.4) is beschreven dat zowel bij de introductie als bij de structurele implementatie van jeugdparticipatie samenwerking tussen diverse sectoren en beleidsterreinen van groot belang is.

Er wordt als het gaat om vormgeving en ontwikkeling van jeugdparticipatie binnen een gemeente nog vooral gekeken naar de Sector Welzijn en daarbinnen naar de ambtenaar Jeugdbeleid als voortrekker, uitvoerder en coördinator.

In deze bijdrage wordt jeugdparticipatie vanuit een andere invalshoek bekeken, namelijk ruimtelijke planning. Kansen en mogelijkheden worden vanuit dat perspectief in beeld gebracht. De bijdrage is gebaseerd op ervaringen in het ondersteunen van gemeenten bij de (verdere) ontwikkeling van jeugdparticipatie en in het licht daarvan op het betrekken van jeugdigen bij ruimtelijke ontwikkelings- en planningsprocessen en stadsontwikkeling. Als leidraad dient in deze bijdrage de betrokkenheid van de auteurs bij jeugd- en ruimtelijk beleid in onder meer de gemeente Hengelo (Ov.).

De auteurs willen met deze bijdrage verkennen hoe jeugdigen betrokken kunnen worden bij de vormgeving van ook hun woon- en leefomgeving en een rol kunnen spelen binnen ruimtelijke planningsprocessen op lokaal niveau.

Samenvattend geven wij hierna een aantal argumenten voor het betrekken van jeugdigen bij ruimtelijke planning:

* In het kader van de in dit artikel beschreven casus zijn de auteurs opgetreden als respectievelijk procesbegeleider en adviseur sociaal veilig ontwerpen.

- Betrokkenheid van jongeren bij de inrichting (ook ruimtelijk) van de samenleving van het begin af aan vergroot hun participatie in en verantwoordelijkheid voor hun besef van samenleving (sociale participatie);
- De jongeren van nu zijn de gebruikers en beheerders van de ruimte van de toekomst;
- Draagvlakverbreding is een beproefd middel om sociale binding en coherentie te genereren;
- Het is niet meer dan normaal.

In paragraaf 2 wordt een korte historische schets gegeven rond het thema jongeren en openbare ruimte. In paragraaf 3 zal aan de hand van een casus (Hengelo (Ov.)) een praktische verkenning worden gegeven. In paragraaf 4 wordt op basis van het voorgaande een aantal conclusies getrokken.

2 Korte historische schets: jongeren en openbare ruimte

2.1 Geen tijd voor kindzijn

Rondhangen (van de jeugd maar ook van ouderen) is een verschijnsel van alle tijden; zien en gezien worden, contacten aanknopen met leeftijdgenoten, zich manifesteren en deelnemen aan het leven op straten en pleinen, het kwam allemaal al voor in de steden en dorpen van weleer. Rondhangen was en is een oefenplaats voor het sociaal functioneren van de jeugd (en volwassenen). Ruimte was er volop, hoewel het ook wel zal hebben gebotst tussen jeugd en volwassenen en jeugd onderling.

Rondhangen had een duidelijke functie. Bekend zijn de plaatjes van kermissen en markten waar het er vrolijk en uitbundig aan toeging. Rondhangen mocht.

Een kentering in het denken over rondhangen tekent zich af in de 18e eeuw, als de industrialisatie zijn intrede doet in West-Europa. Rondhangen wordt gezien als ledigheid en kinderen dienen, vaak uit puur economische noodzaak, (goedkope) arbeid te verrichten in fabrieken. Vanaf dat moment wordt het rondhangen van de jeugd op straat langzaamaan een ongewenst verschijnsel waarvan men vindt dat het met kracht bestreden moet worden: rondhangende jeugd is vanaf dat moment in de ogen van de overheid vooral tot overlast van andere gebruikers van de buitenruimte (de straat).

Beginnend met het Kinderwetje van Van Houten (1874) wordt langzaamaan de kinderarbeid in Nederland aan banden gelegd. Dat wil niet zeggen dat de jeugd als vanzelfsprekend en probleemloos weer 'intrede' in de

openbare ruimte doet. Het zal nog decennia duren voor er aandacht voor de jeugd in de openbare ruimte komt. De jeugd moet eerst nog als volwassene twee oorlogen doorstaan. Eigenlijk wordt eerst de naoorlogse generatie van jongeren bevrijd van een vroegtijdig volwassenendom en krijgt zij alle gelegenheid om kind te zijn.

2.2 *Wederopbouw*

In de wederopbouwperiode vindt er na een halve eeuw van maatschappelijke onrust en in de luwte van de Marshallhulp weer een 'babybooming' plaats, een golf van geboorten die Nederland overspoelt.

De jaren vijftig en zestig zijn de jaren van de sociale en maatschappelijke wederopbouw. Allerlei jeugdorganisaties en jeugdverenigingen worden opgericht. Scouting waait over uit de Verenigde Staten en iedere zuil heeft zijn eigen jeugdclubs en jeugdactiviteiten. De jeugdcultuur kenmerkt zich aanvankelijk door de deelname van de jeugd aan vaste, georganiseerde verbanden. In de jaren zestig worden de eerste tekenen van verzet zichtbaar: de jeugd ontwikkelt een heel eigen cultuur die zich aftekent en afzet tegen de cultuur van volwassenen.

Er is in die jaren een zeer grote behoefte aan woonruimte en overal in het land verrijzen de naoorlogse nieuwbouwwijken. Tienduizenden woningen die met goedkope bouwmethoden gelijktijdig uit de grond gestampt worden voldoen nauwelijks aan de vraag en zo ontstaat het decor dat in het collectief geheugen tot vandaag de dag bestaat van de wederopbouwgeneratie: Rotterdam (Pendrecht), Hengelo (Klein Driene), Emmen (Emmerhout), Breda (Haagse Beemden), om een aantal parallelle ontwikkelingen te noemen. De wijken kenmerken zich door hun rationele opzet, hun stempels (telkens terugkerende ruimtelijke patronen), hun lichtvoetige openbare ruimte.

Wie in de jaren vijftig en zestig is opgegroeid heeft herinneringen die veel te maken hebben met de ruimtelijke omgeving in die jaren: de eerste zoen in het duistere gangpad; bij donker in de winter op avontuur in de enge achteroms; het monster van nummer 12, die telkens weer een bal inpikte als je voetbalde op het groentje dat eigenlijk niet geschikt was om te voetballen en het leer in zijn tuin zag verdwijnen. Er waren groepsgevechten op 'Het Veld', tussen verschillende buurten, waar het af en toe stevig aan toe ging, maar waar in feite niets mee mis was. En als het allemaal te klein voor je werd kon je vanuit de nieuwbouw vrijelijk de velden inzwerven op

zoek naar boren met hooivorken, die je de adrenaline door het lijf konden jagen.

Het zijn allemaal goede jeugdherinneringen gekoppeld aan een helder ruimtelijk concept. De kracht van de ruimtelijke ordening van de wederopbouw wijken bestaat bij de gratie van goedbedoelde pogingen tot inleving bij ontwerpers en bouwers, deels ingegeven uit andere motieven dan dat inleven zelf, en het ontbreken van enigerlei vorm van inspraak.

2.3 *De nieuwe truttigheid*

Natuurlijk toont het 'wederopbouwconcept' van de ruimtelijke vormgeving op den duur haar tekorten en zoals altijd volgt op een actie een reactie. Zo ontstaat in de jaren zeventig en tachtig wat je zou kunnen noemen de 'Nieuwe Truttigheid' in de stedenbouw. De bouw kenmerkt zich door korte zichtlijnen, veel bochten, erven, muurtjes: ieder huisje een eigen kruisje. Een en ander is vaak ook ingegeven door rekening te houden met de wensen van de (volwassen) burgers van die tijd, waardoor weliswaar meer betrokkenheid wordt gegenereerd, maar waar tegelijkertijd de betutting vanaf droop. De overheidsplanners gaan enthousiast mee in deze trend en bemoeien zich regelzuchtig met iedere vierkante meter. Vanaf de tekentafel wordt bepaald dat er om de 400 meter weer een kinderspeelplek moet komen. Alles wordt uitgedacht en ontworpen. Maar ook in het resultaat hiervan is een hele generatie jongeren gelukkig opgegroeid.

De jaren zeventig en tachtig zijn ook de jaren waarin de ontzuiling zich aandient. In het kielzog van die ontzuiling doen zich bij de jeugd allerlei maatschappelijke en sociale verschuivingen voor: de jeugdcultuur ontzuilt mee: de jeugd wordt mondiger, hetgeen zich ondermeer uit in heel eigen invulling van vrijetijd en in een 'nieuwe brutaliteit' die de grenzen van het toelaatbare aan de kaak stelt. Tevens dient zich een nieuwe groep jongeren aan: de tweede generatie allochtonen die zijn weg moet zoeken tussen een traditionele, over het algemeen gesloten cultuur thuis en een steeds opener worden samenleving die, om daaraan deel te kunnen nemen, hoge eisen stelt aan onder meer de mondigheid.

Vanaf dat moment wordt de jeugd steeds meer beschouwd als veroorzaker van overlast hetgeen mede tot gevolg heeft dat jeugdigen de wijk nemen uit de wijken en hun heil zoeken in het (stads)centrum.

2.4 VINEX

In de jaren negentig komt er, als gevolg van de vierde Nota Ruimtelijke Ordening, een nieuwe generatie nieuwbouwwijken, de zogenaamde VINEX-locaties. Een nieuwe generatie planologen, stedenbouwers en landschapsontwerpers gaat energiek aan de slag. Inspraak krijgt in het planproces langzaamaan de plaats die het verdient. Maar het gaat dan wel over inspraak van ouderen. Jongeren worden nog nauwelijks gehoord. Alleen als zij zich aandienen door overlast krijgen ze eventueel een jongeren-ontmoetingsplek op een locatie waar ze de samenleving (lees: de belastingbetaler) niet tot last zijn en ze zelf niet om gevraagd hebben. Een enkele keer wordt er een poging gedaan deze situatie te doorbreken. Zo is halverwege de jaren negentig samen met een ontwerpteam van bewoners van Almere, een Programma van Eisen opgesteld voor het ontwikkelen van een ideale (woon)wijk. In dit team werd ook geparticipeerd door jongeren. Al was het animo van jeugdigen om deel te nemen gering, alle begin is moeilijk en een dergelijke cultuurverandering vereist een lange adem. Dit Programma van Eisen, opgesteld na een tiental bijeenkomsten en excursies naar uiteenlopende referentiewijken (Kattenbroek in Amersfoort, Diemen Noord en Betondorp in Amsterdam Watergraafsmeer), is op te vatten als een checklist waar stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten bij het ontwerpen van nieuwbouwwijken mee rekening dienen te houden. Als het aan toekomstige bewoners zou liggen ...¹

2.5 *Op naar een nieuw millennium*

Toch is er langzaam een verandering van aanpak bespeurbaar. Bij het ontwikkelen van de Utrechtse nieuwbouwlocatie 'Leidsche Rijn' is jongeren naar hun mening gevraagd en wordt hen de gelegenheid geboden om mee te praten over de inrichting van de openbare ruimte². Helaas leidt meepraten dan vaak tot het opstellen van een Sinterklaaslijstje met 30 wensen en krijgen de jongeren te horen dat niet alles kan ('een overdekte hangplek kost meer dan een niet overdekte'). De jongeren zien het meepraten en meedenken vaak als een doekje voor het bloeden, terwijl de verantwoordelijke gemeenteambtenaren het gevoel hebben niet minder dan een Maece-nasrol op zich genomen te hebben.

¹ Dit project is uitgevoerd door Van Dijk, Van Someren & Partners, Amsterdam.

² Bron: Jan Brouwer de Koning; Leidsche Rijn: jeugdparadijs of tiener nachtmerrie; in: VWS Bulletin 5 maart 1999.

Dat moet anders kunnen. Hoe dat anders zou kunnen wordt hier toegelicht aan de hand van een aantal concrete voorbeelden die zijn voortgevloeid uit het project 'Jeugd Betrekken' in de gemeente Hengelo (Ov.)¹. Jongeren krijgen de gelegenheid om mee te denken over leefbaarheid in de wijken en in het centrum. Uiteindelijk spitst de casus zich toe op het betrekken van jongeren bij het publiek domein van binnensteden, een net zo onderschat traject waar het jongerenparticipatie betreft. Een verkenning van binnenuit.

3 Casus Hengelo: jeugd betrekken

3.1 Vooraf

In het kader van de activiteiten van de commissie Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) is in de gemeente Hengelo een project 'Jeugd Betrekken' uitgevoerd. De gemeente heeft al eerder positieve ervaringen opgedaan met jeugdparticipatie in de vorm van jongerenpanels. In de kadernota Integraal Preventief Jeugdbeleid is daarom het bevorderen van jeugdparticipatie tot specifieke taak benoemd.² Het project 'Jeugd Betrekken' (1997-1998) sluit daar bij aan³. Tijdens het project is er meer aandacht gekomen voor jeugdparticipatie binnen politiek, gemeentelijk apparaat en instellingen.

¹ De gemeente Hengelo was één van de acht pilotgemeenten die in het kader van de activiteiten van de commissie Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) ondersteuning hebben gekregen bij het verder ontwikkelen en structureel verankeren van jeugdparticipatie binnen de kaders van het lokale jeugdbeleid en voor het (mee) bepalen van de inhoud daarvan.

² De kadernota zelf meldt hierover: 'Het beleid is gericht op het scheppen van omstandigheden waarbinnen jeugdigen in staat zijn zelf vorm te geven aan hun toekomst. De participatie van jeugdigen dient daarin gewaarborgd te zijn. Jongeren worden in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij beslissingen die hen aangaan. De gemeente bevordert daartoe de ontwikkeling van activiteiten, gericht op de acceptatie en betrokkenheid van jongeren zelf bij de totstandkoming van het beleid.'

³ In het collegeprogramma 1998-2002 van de gemeente is jeugdparticipatie na afloop van het project verankerd: 'Jeugdbeleid moet zoveel mogelijk in samenspraak met jongeren zelf worden opgezet. Jongerenpanels zijn een goed instrument om jongeren mee te laten denken en praten, ook over onderwerpen waarbij men niet direct aan 'jeugd' denkt (arcering van de auteurs). Het gebruik van dit instrument dient te worden geïntensiveerd, omdat hierdoor draagvlak wordt gecreëerd voor beleid en jongeren maatschappelijk betrokken raken bij beleidsontwikkeling.'

Als voorbeeld mag gelden dat de politiek in het kader van de herinrichting van de binnenstad en in het kader van de te ontwikkelen stadsvisie 2010 heeft aangegeven dat het belangrijk is jongeren bij beide onderwerpen te betrekken.

Wij gaan verder in op de twee daaruit voortgevloeide trajecten. De beide trajecten liggen in elkaars verlengde en worden hier in relatie tot elkaar beschreven. Het eerste traject betreft een jongerenpanel over de stad Hengelo in 2010, het tweede een activiteit op locatie in de binnenstad van Hengelo. Tussentijds zijn de resultaten door enkele jongeren tijdens een jongerenmanifestatie in het stadhuis gepresenteerd aan andere jongeren en vertegenwoordigers van gemeente en organisaties.

3.2 Actie: jongerenpanel

Aanzet

Het gemeentebestuur van Hengelo heeft aangegeven hoe zij wil komen tot de ontwikkeling van een strategische visie op de toekomst van de stad (Stadsvisie Hengelo 2010). Binnen die aanpak is voorzien in een aantal onderdelen: het vaststellen van ambities, het bepalen van karakteristieken en relevante trends en het bepalen van de strategie. Daartoe worden debatten met ambtenaren, bestuurders en externe relaties gevoerd. Het gemeentebestuur kiest ervoor om parallel aan die debatten een discussie met jongeren te voeren in de vorm van een jongerenpanel. De bedoeling daarvan is om te inventariseren welke ideeën jongeren hebben over hun Hengelo van 2010.

Jongeren wordt gevraagd om als jong volwassene naar de toekomst te kijken: dat wil zeggen naar hun eigen toekomst en ook naar die van jongeren in 2010. Het panel heeft vooral tot doel jongeren meer bij (onder andere) ruimtelijke planning en het toekomstige gebruik van de ruimte in Hengelo te betrekken.

Opzet

Voor de werving van jongeren is een brief opgesteld aan sleutelpersonen en aan jongeren. Aan de sleutelpersonen wordt gevraagd de brief voor jongeren onder de aandacht te brengen van jongeren waar zij in hun dagelijks werk mee te maken hebben. De brieven leveren 35 reacties op van jongeren die bereid zijn aan het jongerenpanel deel te nemen.

Het jongerenpanel vindt plaats op een avond in november. Na een welkom door de wethouder Welzijn worden twee streefbeelden of basisideeën ge-

presenteerd. Het ene beeld is dat van 'een ondernemende en betrokken stad' hierin ligt de nadruk op revitalisering van centrumfuncties. Het andere beeld is dat van 'een levendige en leefbare stad', waarbij de nadruk ligt op een wijkgerichte ontwikkeling. De jongeren gaan vervolgens in drie groepen uiteen om aan de hand van een aantal vragen te zoeken naar de voor- en nadelen van beide basisideeën. Een deskundig adviseur biedt (visuele) ondersteuning aan de hand van opmerkingen en discussiepunten.

Met behulp van een diapresentatie wordt een en ander verlevendigd. Daarna volgt een presentatie door jongeren uit de verschillende groepen en een korte plenaire discussie aan de hand van de vraag: wat is wel en niet goed en waarom?

Een tweede diapresentatie met beelden uit ('toekomstig') Hengelo leidt een tweede discussie in over argumenten voor of tegen elk van de twee basisideeën.

Via de diapresentaties worden op basis van ervaringen en beelden die eerder zijn opgedaan goede en minder goede voorbeelden ('niet zus maar zo') naar voren gebracht. De deelnemers hebben zo de gelegenheid om over de eigen grenzen heen te kijken. Aan de hand van de gepresenteerde beelden maken zij vervolgens een vertaalslag naar de eigen situatie.

Inzet

Op de betreffende avond (november 1998) komen de jongeren naar het stadhuis. De opkomst is opvallend groot. De 35 jongeren uit scholen en jongerencentra die deelnemen aan het debat worden vergezeld door enkele enthousiaste buurthuiswerkers. Opvallend is ook de grote inbreng van allochtone jongeren, vooral van Turkse afkomst.

Meer dan de wijkgedachte leeft onder jongeren toch de centrumgedachte. Meedenken over hoe een levendig centrum eruit ziet verdient vanuit de voorkeur van de jongeren van 13-17 jaar.

Toch beseffen zij wel wat er zou moeten veranderen aan de wijken waarin ze wonen. Hieronder volgt een keuze uit de door jongeren gemaakte opmerkingen.

- Er moeten meer flats komen, want daarbij krijgt je meer openbare ruimte om te spelen¹.

¹ Hengelo heeft, in iets mindere mate als Emmen dat heeft, een belangrijke bijdrage geleverd aan de booming new towns in de wederopbouw. Er zijn staaltjes van stedenbouw getoond, die navolging gekregen hebben (vooral de wijken Hengelose Es en Klein Driene).

- Er moeten ook in bestaande hoogbouwwijken meer villa's bijgebouwd worden om arm en rijk dicht bij elkaar te brengen.
- Er moet meer aandacht voor jongerencentra in de wijken zelf komen.
- Er zijn meer drempels gewenst om de verkeersveiligheid te vergroten.
- Er moet meer aandacht zijn voor voortuinen bij kruispunten; als er geen voortuinen zijn staan de huizen te dicht op de stoep (en is er geen zicht).
- Er moet een groot stadspark komen, maar ook wijkparken voor iedereen.

Opvallend is het sociale karakter van de keuze van de jongeren: het eigen groepsbelang maken zij ondergeschikt aan de keuze voor leefbaarheid van de wijk.

Meedenken over hoe een bloeiend centrum er uit kan zien is iets waar de jongeren echt warm voor lopen. De groepen laten zich moeilijk verdelen over de twee streefbeelden/basisideeën.

Het valt ook op dat de drie gevormde groepen zich spontaan en onafhankelijk van elkaar een eigen invalshoek kiezen om naar het vraagstuk te kijken. De ene groep stelt zich op als 'beleidsmedewerkers' (de groep van Turkse jongeren), de tweede groep als 'beheerders' (het grootste deel van de MAVO-meisjes) en de derde groep min of meer als het 'architectonisch geweten' van de openbare ruimte (de VWO-ers).

Per groep geven we hieronder een prioriteitenstelling van de wensen voor een goed functionerend centrum.

De beleidsmedewerkers:

- Er moet een beter openbaar vervoerssysteem komen (na achten rijdt een groot deel van de bussen niet meer van en naar de wijken).
- Er moet een stadspark komen met ruimte voor groepen van verschillende pluimage.
- Saaie bedrijven moeten weg uit de binnenstad ten gunste van woningen, winkels en uitgaansgelegenheid.
- Er moet meer voor de jeugd komen (binnen en buiten en 'groots').

De beheerders:

- Hengelo moet klein blijven, want dat is gezelliger en beter beheersbaar (minder zakkenrollers).
- Minder overdaad aan reclame-uitingen, tegengaan vervuiling, meer munttelefoons, meer prullenbakken.

- Meer (en minder soft) stadswachten.
- Meer openbare toiletten voor vrouwen.
- Geen honden in de binnenstad.

De ontwerpers openbare ruimte:

- De architectuur heeft geen uitstraling; zoek het in kwaliteit in plaats van kwantiteit.
- Ontwerp een kladder- en kliedermuur en een hangplaats voor de jeugd (in de wijken geven jongeren teveel geluidsoverlast, dus zal er in het centrum iets moeten komen).
- De oude hangplek (bij de ingang van de plaatselijke HEMA) wordt node gemist; de jongeren lijden onder het daar geldende samenscholingsverbod.

Opvallend is dat vaak verwezen wordt naar buurgemeente Enschede: nu eens vol afschuw (drukker, dus meer zakkenrollers) dan weer meer instemmend (drukker, dus leuker). Maar het vermoeden bestaat dat de aangesneden problematiek en de verwoorde meningen verder reiken dan de grenzen van de stad of de regio van de jongeren zelf.

3.3 Actie: panel op locatie

Aanzet

Deze prikkelende uitkomsten vormen voor de organiserende afdeling Welzijn (mede op initiatief van het college van burgemeester en wethouders) van de gemeente Hengelo aanleiding om verder te kijken naar de realiseerbaarheid van wensen en mogelijkheden. Daarbij wil men het perspectief van de jeugdige burgers centraal stellen. Om die reden is in het kader van de herinrichting van de binnenstad een tweede bijeenkomst georganiseerd; dit keer op locatie.

Opzet

Ter voorbereiding op de bijeenkomst wordt weer een diapresentatie samengesteld waarin vier thema's verbeeld zijn:

- De ingrediënten voor een levendige binnenstad;
- De rommeligheid van de gemiddelde Nederlandse binnenstad;
- Verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte;
- Het belang van de samenhang.

Voor deze middag wordt de gemeentelijk projectleider uitgenodigd om het plan voor de openbare ruimte uit de doeken te doen.

Vervolgens wordt wederom een diapresentatie verzorgd die gaat over de verschillende mogelijkheden om in de openbare, zowel de 'groene' als de 'grijze' stedelijke ruimte, ook voor jongeren publiek domein te genereren.

Ook deze diapresentatie heeft tot doel om door het tonen van ervaringen die elders zijn opgedaan goede en minder goede voorbeelden te laten zien ('niet zus maar zo').

Aan de hand van de gepresenteerde beelden maken zij vervolgens in een schouw in drie groepen een vertaalslag naar de eigen situatie. Vooral tijdens deze schouw komen er aspecten boven, die een ontwerper niet achter zijn tekentafel/computer kan verzinnen.

En waarom niet?

Omdat aan een adequaat plan een interactief kat-en-muis-vragenspel vooraf gaat. Om dit laatste inzichtelijk te maken wordt op een aantal specifieke locaties, die getransformeerd zijn, of binnenkort gaan worden, een korte ontwerpvisie op de ideeën en de analyse en suggesties van de jongeren losgelaten.

Ten slotte worden de ervaringen en reacties van de jongeren per bezochte plaats doorgesproken, geëvalueerd en samengevat en wordt een en ander afgesloten met een goede maaltijd.

Inzet: de schouw

De schouw leidt langs drie plekken in de binnenstad:

- Locatie een: de nieuwe locatie (Weemenstraat, naast de Lambertusbasiliek) voor een jongerenontmoetingsplek (versus de spontane hangplaats naast het stadhuis);
- Locatie twee: het vernieuwde centrale marktplein (De Brink);
- Locatie drie: de wachtplek voor de plaatselijke HEMA.

Locatie een:

De gemeente is van plan een jongerenontmoetingsplek (JOP) te maken in de vorm van een podium aan de Weemenstraat, een lange winkelstraat aan de voet van de zijkant van de kerk. Momenteel is er een plantsoentje met wat wipkippen, dat nauwelijks in gebruik is, omdat de behoefte aan afleiding voor kleine kinderen direct voor de etalage gelokaliseerd zou moeten zijn.

De jongeren hangen nu echter rond op het plein voor het stadhuis, op een steenworp afstand van de door de gemeente aangewezen locatie. De locatie stadhuisplein voldoet kennelijk aan een scala van onuitgesproken rand-

voorwaarden. De aldoor rondhangende pubers worden door het 'jeugdschouwteam' grondig ondervraagd om te achterhalen waarom ze juist hier rondhangen en wat ze missen bij de beoogde nieuwe plek.

Het 'jeugdschouwteam' ontpopt zich onder begeleiding van de adviseur als een intermediair voor het bevragen van weer andere jongeren: jongeren bevragen jongeren.

Duidelijk blijkt hieruit dat jongeren niet willen hangen in een straatvormige ruimte en dat een groot plein veel meer aantrekkingskracht heeft. Bekijken we het stadhuisplein (bibliotheekzijde), dan geeft dat het volgende beeld:

- je kunt de wijde omgeving goed overzien (360 graden);
- je kunt er met brommertjes komen en heel snel ook weer weggrijden;
- er is een publiekstrekker in de buurt ('de bieb'); dat is interessant voor ontmoetingen, flaneren en flirtages. Het daar kijken en bekeken worden is voor hen interessanter dan temidden van winkelende oudere dames in de Weemenstraat;
- er is een uitwijkplek voor slecht weer (de corridor van het stadhuis);
- je hebt er bankjes om op te zitten (op de rugleuning, dan kun je de omgeving goed overzien);
- er is ruimte voor meerdere jongeren en - heel belangrijk - ze verstoren niet de looproute van andere gebruikers van de binnenstad;
- er is volop zon, de plek ligt op het zuiden (de plek aan de Lambertus, dat ligt een groot deel van de dag in de schaduw van de basiliek);
- er is rugdekking van beplanting (de eeuwig groene laurierstruiken), robuust genoeg om ook je fiets tegen aan te 'leggen'.

Locatie twee:

Er komt een heel groot leeg plein van hoogwaardig materiaal (terrazzo). Aan verharding en straatmeubilair wordt erg veel aandacht geschonken. Ruimte voor manifestatie is de belangrijkste kwaliteit. Aan het einde van het plein, vlakbij de passage (de 'Sigaar') is een keermuurtje waar de jeugd zich vooralsnog pleegt op te houden.

De rest van het plein geeft weinig aanleiding tot vertier. Waarom is het keermuurtje (ook van terrazzo) zo geliefd?

- het is de ideale plek om sportief te hangen (skaten) en als de rest van het terrazzoplein af is, ook te skeeleren. De jongeren zouden nog wel zo'n plek aan het plein willen hebben; elk hoogteverschil is aantrekkelijk en de ruimte voldoet aan eerder geschetste eisen voor jongeren (bereikbaar per fiets en brommer, in het zicht van publiekstrekker);

- de jongeren hebben een goede neus voor kwaliteit. Er is bewondering voor de materiaalkeuzes; zowel het terrazzo, als flonkerend granietsteentje (passage onder 'Sigaar') als de kunstzinnige verlichting ('lichtlindes') worden zeer gewaardeerd. In de ogen van jeugdigen lijkt de hausse in ontwerp Nederland om mooi en duur in te richten wel gerechtvaardigd.

Locatie drie:

Een derde 'parel' van de stedenbouwkundige ontwerpers is het pleintje voor de HEMA, sinds mensenheugenis al een plek om te zitten en te wachten op winkelend publiek. Het is een treurig ingerichte ruimte met verhoogde plantenbakken.

De plek wordt minder geschikt geacht voor een hangplek. Vermoedelijk heeft dat te maken met overlast, doordat op een te kleine ruimte te veel gebruikersgroepen verkeren. De plek is niet meer dan een drukke langzaam-verkeerskruising met veel bewegingen, die het hangen en de toegankelijkheid voor een groep van enige omvang bemoeilijkt. Te klein en teveel in de weg van het winkelend publiek en de aanvoersstromen. De vaste groep jongeren is om die reden verhuisd naar het stadhuisplein.

Inzet: de evaluatie

Terug in het jongerencentrum spitst de discussie zich toe op het advies van de jongeren aan de dienst Ruimtelijke Ordening om vooral het plan van de afdeling stedenbouw - een visie waarin voorstellen zijn opgenomen voor specifieke verblijfsplekken in de binnenstad - in zijn *geheel* nog eens te toetsen door verschillende potentiële gebruikersgroepen.

Locatie een:

De door de gemeente bedachte JOP heeft volgens de jongeren weinig kans op succes. Een leuk ingericht plantsoen voor winkelpubliek lijkt een betere bestemming voor deze verblijfsplek.

Locatie twee:

De schouwgroep vreest dat op den duur de verschillende gebruikersgroepen op het 'punt waar alles gebeurt' zullen botsen; winkelend publiek en skatende jongeren komen op een heel klein oppervlak van het plein samen, een soort fuik bij de 'Sigaar'. In die zin is een faciliteit die mede door skaters kan worden gebruikt op het immense plein iets om nog eens over na te denken, vinden de jongeren. Het mini-ontwerpteam heeft er ook al een oplossing voor: 'Waarom komt er geen fontein op de Brink?' is de veel gehoorde vraag bij alledrie de schouwgroepen. Het antwoord dat: 'Fontein al zijn gepland op het stationsplein, een belangrijke entree tot de stad' ver-

leidt de jongeren massaal te mompelen dat dat zeker geen plek is om te gaan rondhangen: 'het station, dat is alleen voor een bepaalde groep jongeren'. Dat is een groep waarmee ze niet geassocieerd willen worden. (Op deze wijze komt en passant nog een andere groep jongeren in beeld.)

Ja, een fontein op de Brink, dat is je ware. Daar kun je zitten, skaten tegen de hoogteverschillen en de fontein kan in een hoek van het plein komen, waar anderen er geen last van hebben. Een goed voorbeeld is de hangplek op het fonteinplein op het dak van de parkeergarage voor het stadhuis van Tilburg. Bijkomend voordeel is dat door het watergeklater je geen last hebt van het rumoer dat de skaters en andere hangers met zich meebrengen. Bovendien zijn de fontein geplaatst in het zicht van de terrassen, een belangrijk onderdeel van het gedroomde Programma van Eisen van Jongeren.

Die waterbakken met verhoogde rand, die op het stationsplein komen zijn volgens alle jongeren meer iets voor op het marktplein in een hoekje.

Locatie drie:

Dit is zo'n plek waar een mooie groene invulling gewenst is. Met mooi groen worden bloeiende bomen en struiken bedoeld. Dit om het wachten en verpozen te veraangename. En wachten is volgens de jongeren wel wat anders dan rondhangen.

Zo komt als uitkomst van dit experiment een aanzet voor een Jongeren Programma van Eisen (JPvE) voor een hangplek tot stand, en nog wel op locatie getoetst. En 'hangen' dat is wat jongeren willen.

4 Naar een Jongeren Programma van Eisen en een Jongerenwelstand

Na uitvoering van het experiment om jongeren op deze wijze bij de vormgeving van de openbare ruimte te betrekken is de ervaring maar al te vaak dat zij te horen krijgen dat ... 'hun wensen in deze fase van het planstadium helaas niet meer meegenomen kunnen worden'. Hoe kan dit voorkomen worden?

Enige duidelijke conclusies uit het voorafgaande:

- Moeilijk te betrekken jongeren zou je in plaats van ze naar een vergaderhok te lokken op (hang)locatie moeten vragen naar hun ideeën over herinrichting. Dat heeft uitstekend gewerkt bij het Stadhuisplein in Hengelo;

Voor locatie twee bleek overduidelijk dat de ideeën van jongeren niet meer vertaald konden worden in het ontwerp. Om in de toekomst de participatie (en betrokkenheid!) van jongeren tot gelding te laten komen moeten zij in een veel vroeger stadium een Jongeren Programma van Eisen kunnen opstellen voor de verschillende soorten verblijfsruimten. Dan kunnen de ontwerpers van gemeente of externe landschapsarchitectenbureaus met zo'n document (kan een knip-en-plakboek zijn) in de achterzak aan de slag rekening houdend met de opgroeiende generatie.

Ontwerpers van de openbare ruimte moeten zich de taal van jongeren eigen maken, of gebruik maken van intermediairs die jongeren verstaan en door jongeren worden verstaan. Tijdens de jongerenmanifestatie in het stadhuis kwam duidelijk naar voren dat de gemiddelde ontwerper geen enkel verstand heeft van de omgangstaal van skaters. Hoe kun je een skate-rink ontwerpen als je niet weet wat ramp, curve, funbox of colping betekent?

Om het Jongeren Programma van Eisen verder bestaansrecht te geven zou een 'jongerenwelstand' kunnen worden bedacht. Naar analogie van de Welstand/Schoonheidscommissie maar ook de adviescommissie Kunst in de openbare ruimte zou een commissie ingesteld kunnen worden, waarin jongeren gemeentelijke plannen voor het publiek domein toetsen op hun leefsituatie.

Een Jongeren Programma van Eisen kan goede diensten bewijzen om te bewerkstelligen dat jongeren elkaar daar ontmoeten waar andere burgers er vrede mee hebben en tevens zodanig dat zij op ontspannen en niet geforceerde wijze met andere burgers in aanraking komen.

Alleen als jeugdigen een plek identificeren als 'hun' plek in de openbare ruimte kunnen ze worden aangesproken op hun bijdrage en verantwoordelijkheid voor een duurzame en mooiere stad.

4.1 Jongeren Programma van Eisen (JPvE): aanzet en opzet

Een JPvE heeft vooral zin als het gestoeld is op de belevingswereld van jongeren. Dat betekent impliciet geen zwaarwichtige procedures in de trant van een 'communicatieplan' of iets dergelijks. Nee, net zoals jongeren 'hangen' in plaats van 'ontmoeten', 'praten' zij in plaats van de 'communiceren'. Wanneer dit als uitgangspunt wordt genomen, valt de aanzet tot een Jongeren Programma van Eisen al wat eenvoudiger te duiden. Een JPvE is meer een 'duimenboek', een bladerboekwerk met referenties (foto's, collages of kromme tekeningetjes en bijbehorende verhelderende teksten). Een maquette van suikerklontjes en Engelse drop wil ook nog

wel eens helpen. Een belangrijk onderdeel is de 'jongerenschouw' in het gebied. Deze kan zowel plaatsvinden in een binnenstedelijke entourage als in de buitenwijk. Onontbeerlijk is de beschikbaarheid van een 'mediator' in de vorm van een adviseur, die zowel de ruimtelijke, de sociale als de veiligheidsaspecten beheerst en die de jongeren die vragen ter plekke voorhoudt die resulteren in een inzichtelijk wensbeeld, waar ontwerpers openbare ruimte mee aan de slag kunnen.

4.2 Jongerenwelstand(scommissie): aanzet en opzet

In het architectonisch domein figureert de welstand(scommissie), een onafhankelijke adviescommissie, die toezicht houdt op de esthetische aspecten van bouwprojecten. De laatste jaren is er in den lande pressie ontstaan om hun taak uit te breiden naar de openbare ruimte. In Amsterdam is er sinds kort een 'supervisor' voor de openbare ruimte. In andere steden zijn vergelijkbare initiatieven te zien. Naar analogie hiervan zou een commissie in het leven geroepen kunnen worden binnen gemeenten, waarin jongeren de scepter zwaaien. Zij geven aan of gemeentelijke plannen en plannen door externen gemaakt in hun ogen levensvatbaar zijn. Deze jongeren, te denken valt aan een team van drie tot vijf, afhankelijk van de grootte van de gemeente (wijk), participeren in een Jongerenwelstand(scommissie) onder voorzitterschap van een adviseur die de taal van jongeren spreekt en die zich kan verstaan met landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen.

Belangrijk is dat adviezen van de jongeren, net als dat in de 'grote mensenwereld' niet bindend zijn, maar een sterk positionerend karakter hebben. De commissie bestaat uit jongeren van verschillende leeftijden en het lidmaatschap zou aan een maximumduur van drie jaar gebonden kunnen zijn. Hier ligt een kans voor gemeenten!

Literatuur

- Barlingen, Marije van, e.a.; *Jeugdparticipatie: er wordt aan gewerkt*; projectgroep OLPJ, Amsterdam, februari 1998.
- Brouwer de Koning, Jan; *Leidsche Rijn: jeugdparadijs of tienernachtmerrie?*; in VWS-bulletin, 5 maart 1999.
- *Codename Future*; Draaiboek jeugdparticipatie; projectgroep OLPJ, Rijswijk, januari 1998.
- Dooren, Noël van; *Modern Ambachtelijk: over de herinrichting van de binnenstad van Hengelo*; in: De Blauwe Kamer/Profiel september 1999.
- Dijk, Bram van, e.a.; *Jeugdparticipatie, daar blijven we aan werken*; projectgroep OLPJ, Amsterdam, mei 1998.
- Hazekamp, Jan L.; *Rondhangen als tijdverdrijf*; VU, Amsterdam, 1985.
- Hoff, Cor van 't, e.a.; *Van speelplaats tot beleid: jeugdparticipatie op gemeentelijk niveau*; Ministerie van VWS, Rijswijk, 1994.
- Instituut voor Publiek en Politiek e.a.; *Participeren doe je niet alleen: over participatie van jeugdigen in gemeentelijk beleid*; Amsterdam, 1997.
- Korthals Altes, Harm Jan en Tobias Woldendorp; *De Kleine Ruimte*; Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam, 1994.
- Kroneman, Marieke; *Sleutelkinderen van de nieuwe stad: jongeren en ruimtelijke ordening*; in O-25, mei 1999.
- NJMO; *Jeugd over jeugdbeleid*; projectgroep OLPJ, Rijswijk, augustus 1998.
- NUSO; *Het effect van buitenspelen: wetenschappers onderzoeken economische waarde*; Utrecht, februari 1998.
- Stichting Werken aan de Stad/PJ Partners, *Thuis op straat*, Rotterdam, mei 1998.
- Tijdschrift voor de volkshuisvesting; *Wereld Habitat Dag 1998: de veilige stad - een plek voor jongeren* (middenkatern); nummer 6, september 1998.

Kids en Space: jongeren denken mee over een Stedebouwkundig Programma van Eisen

*G.J. Slump en T. Woldendorp**

1 Inleiding

Jongeren betrekken bij beleid: je kunt er in deze tijd niet meer omheen. Dat dit dient te gebeuren vanuit een positieve kijk op jeugdigen wordt door velen geaccepteerd. Dat betekent dat het uitgangspunt bij jeugdparticipatie gezocht moet worden in de kansen en mogelijkheden van jeugdigen.

In de bijdrage van P.M. de Savornin Lohman aan dit Handboek Jeugdbeleid ('Jeugdparticipatie', zie A 5.4) is beschreven dat zowel bij de introductie als bij de structurele implementatie van jeugdparticipatie samenwerking tussen diverse sectoren en beleidsterreinen van groot belang is.

Er wordt als het gaat om vormgeving en ontwikkeling van jeugdparticipatie binnen een gemeente nog vooral gekeken naar de Sector Welzijn en daarbinnen naar de ambtenaar Jeugdbeleid als voortrekker, uitvoerder en coördinator.

In deze bijdrage wordt jeugdparticipatie vanuit een andere invalshoek bekeken, namelijk ruimtelijke planning. Kansen en mogelijkheden worden vanuit dat perspectief in beeld gebracht. De bijdrage is gebaseerd op ervaringen in het ondersteunen van gemeenten bij de (verdere) ontwikkeling van jeugdparticipatie en in het licht daarvan op het betrekken van jeugdigen bij ruimtelijke ontwikkelings- en planningsprocessen en stadsontwikkeling. Als leidraad dient in deze bijdrage de betrokkenheid van de auteurs bij jeugd- en ruimtelijk beleid in onder meer de gemeente Hengelo (Ov.).

De auteurs willen met deze bijdrage verkennen hoe jeugdigen betrokken kunnen worden bij de vormgeving van ook hun woon- en leefomgeving en een rol kunnen spelen binnen ruimtelijke planningsprocessen op lokaal niveau.

Samenvattend geven wij hierna een aantal argumenten voor het betrekken van jeugdigen bij ruimtelijke planning:

* In het kader van de in dit artikel beschreven casus zijn de auteurs opgetreden als respectievelijk procesbegeleider en adviseur sociaal veilig ontwerpen.

- Betrokkenheid van jongeren bij de inrichting (ook ruimtelijk) van de samenleving van het begin af aan vergroot hun participatie in en verantwoordelijkheid voor hun besef van samenleving (sociale participatie);
- De jongeren van nu zijn de gebruikers en beheerders van de ruimte van de toekomst;
- Draagvlakverbreding is een beproefd middel om sociale binding en coherentie te genereren;
- Het is niet meer dan normaal.

In paragraaf 2 wordt een korte historische schets gegeven rond het thema jongeren en openbare ruimte. In paragraaf 3 zal aan de hand van een casus (Hengelo (Ov.)) een praktische verkenning worden gegeven. In paragraaf 4 wordt op basis van het voorgaande een aantal conclusies getrokken.

2 Korte historische schets: jongeren en openbare ruimte

2.1 Geen tijd voor kindzijn

Rondhangen (van de jeugd maar ook van ouderen) is een verschijnsel van alle tijden; zien en gezien worden, contacten aanknopen met leeftijdgenoten, zich manifesteren en deelnemen aan het leven op straten en pleinen, het kwam allemaal al voor in de steden en dorpen van weleer. Rondhangen was en is een oefenplaats voor het sociaal functioneren van de jeugd (en volwassenen). Ruimte was er volop, hoewel het ook wel zal hebben gebotst tussen jeugd en volwassenen en jeugd onderling.

Rondhangen had een duidelijke functie. Bekend zijn de plaatjes van kermissen en markten waar het er vrolijk en uitbundig aan toeging. Rondhangen mocht.

Een kentering in het denken over rondhangen tekent zich af in de 18e eeuw, als de industrialisatie zijn intrede doet in West-Europa. Rondhangen wordt gezien als ledigheid en kinderen dienen, vaak uit puur economische noodzaak, (goedkope) arbeid te verrichten in fabrieken. Vanaf dat moment wordt het rondhangen van de jeugd op straat langzaam een ongewenst verschijnsel waarvan men vindt dat het met kracht bestreden moet worden: rondhangende jeugd is vanaf dat moment in de ogen van de overheid vooral tot overlast van andere gebruikers van de buitenruimte (de straat).

Beginnend met het Kinderwetje van Van Houten (1874) wordt langzaam aan de kinderarbeid in Nederland aan banden gelegd. Dat wil niet zeggen dat de jeugd als vanzelfsprekend en probleemloos weer 'intrede' in de

openbare ruimte doet. Het zal nog decennia duren voor er aandacht voor de jeugd in de openbare ruimte komt. De jeugd moet eerst nog als volwassene twee oorlogen doorstaan. Eigenlijk wordt eerst de naoorlogse generatie van jongeren bevrijd van een vroegtijdig volwassenheid en krijgt zij alle gelegenheid om kind te zijn.

2.2 Wederopbouw

In de wederopbouwperiode vindt er na een halve eeuw van maatschappelijke onrust en in de luwte van de Marshallhulp weer een 'babybooming' plaats, een golf van geboorten die Nederland overspoelt.

De jaren vijftig en zestig zijn de jaren van de sociale en maatschappelijke wederopbouw. Allerlei jeugdorganisaties en jeugdverenigingen worden opgericht. Scouting waait over uit de Verenigde Staten en iedere zuil heeft zijn eigen jeugdclubs en jeugdactiviteiten. De jeugdcultuur kenmerkt zich aanvankelijk door de deelname van de jeugd aan vaste, georganiseerde verbanden. In de jaren zestig worden de eerste tekenen van verzet zichtbaar: de jeugd ontwikkelt een heel eigen cultuur die zich aftekent en afzet tegen de cultuur van volwassenen.

Er is in die jaren een zeer grote behoefte aan woonruimte en overal in het land verrijzen de naoorlogse nieuwbouwwijken. Tienduizenden woningen die met goedkope bouwmethoden gelijktijdig uit de grond gestampt worden voldoen nauwelijks aan de vraag en zo ontstaat het decor dat in het collectief geheugen tot vandaag de dag bestaat van de wederopbouwgeneratie: Rotterdam (Pendrecht), Hengelo (Klein Driene), Emmen (Emmerhout), Breda (Haagse Beemden), om een aantal parallelle ontwikkelingen te noemen. De wijken kenmerken zich door hun rationele opzet, hun stemfels (telkens terugkerende ruimtelijke patronen), hun lichtvoetige openbare ruimte.

Wie in de jaren vijftig en zestig is opgegroeid heeft herinneringen die veel te maken hebben met de ruimtelijke omgeving in die jaren: de eerste zoen in het duistere gangpad; bij donker in de winter op avontuur in de enge achterom: het monster van nummer 12, die telkens weer een bal inpikte als je voetbalde op het groentje dat eigenlijk niet geschikt was om te voetballen en het leer in zijn tuin zag verdwijnen. Er waren groepsgevechten op 'Het Veld', tussen verschillende buurten, waar het af en toe stevig aan toe ging, maar waar in feite niets mee mis was. En als het allemaal te klein voor je werd kon je vanuit de nieuwbouw vrijelijk de velden inzwerven op

zoek naar boren met hooivorken, die je de adrenaline door het lijf konden jagen.

Het zijn allemaal goede jeugdherinneringen gekoppeld aan een helder ruimtelijk concept. De kracht van de ruimtelijke ordening van de wederopbouwwijken bestaat bij de gratie van goedbedoelde pogingen tot inleving bij ontwerpers en bouwers, deels ingegeven uit andere motieven dan dat inleven zelf, en het ontbreken van enigerlei vorm van inspraak.

2.3 De nieuwe truttigheid

Natuurlijk toont het 'wederopbouwconcept' van de ruimtelijke vormgeving op den duur haar tekorten en zoals altijd volgt op een actie een reactie. Zo ontstaat in de jaren zeventig en tachtig wat je zou kunnen noemen de 'Nieuwe Truttigheid' in de stedenbouw. De bouw kenmerkt zich door korte zichtlijnen, veel bochten, erven, muurtjes: ieder huisje een eigen kruisje. Een en ander is vaak ook ingegeven door rekening te houden met de wensen van de (volwassen) burgers van die tijd, waardoor weliswaar meer betrokkenheid wordt gegenereerd, maar waar tegelijkertijd de betutteling vanaf droop. De overheidsplanners gaan enthousiast mee in deze trend en bemoeien zich regelzuchtig met iedere vierkante meter. Vanaf de tekentafel wordt bepaald dat er om de 400 meter weer een kinderspeelplek moet komen. Alles wordt uitgedacht en ontworpen. Maar ook in het resultaat hiervan is een hele generatie jongeren gelukkig opgegroeid.

De jaren zeventig en tachtig zijn ook de jaren waarin de ontzuiling zich aandient. In het kielzog van die ontzuiling doen zich bij de jeugd allerlei maatschappelijke en sociale verschuivingen voor: de jeugdcultuur ontzuilt mee: de jeugd wordt mondiger, hetgeen zich ondermeer uit in heel eigen invulling van vrijetijd en in een 'nieuwe brutaliteit' die de grenzen van het toelaatbare aan de kaak stelt. Tevens dient zich een nieuwe groep jongeren aan: de tweede generatie allochtonen die zijn weg moet zoeken tussen een traditionele, over het algemeen gesloten cultuur thuis en een steeds opener worden samenleving die, om daaraan deel te kunnen nemen, hoge eisen stelt aan onder meer de mondigheid.

Vanaf dat moment wordt de jeugd steeds meer beschouwd als veroorzaker van overlast hetgeen mede tot gevolg heeft dat jeugdigen de wijk nemen uit de wijken en hun heil zoeken in het (stads)centrum.

2.4 VINEX

In de jaren negentig komt er, als gevolg van de vierde Nota Ruimtelijke Ordening, een nieuwe generatie nieuwbouwwijken, de zogenaamde VINEX-locaties. Een nieuwe generatie planologen, stedenbouwers en landschapsontwerpers gaat energiek aan de slag. Inspraak krijgt in het planproces langzaam de plaats die het verdient. Maar het gaat dan wel over inspraak van ouderen. Jongeren worden nog nauwelijks gehoord. Alleen als zij zich aandienen door overlast krijgen ze eventueel een jongerenontmoetingsplek op een locatie waar ze de samenleving (lees: de belastingbetaler) niet tot last zijn en ze zelf niet om gevraagd hebben. Een enkele keer wordt er een poging gedaan deze situatie te doorbreken. Zo is halverwege de jaren negentig samen met een ontwerpteam van bewoners van Almere, een Programma van Eisen opgesteld voor het ontwikkelen van een ideale (woon)wijk. In dit team werd ook geparticipeerd door jongeren. Al was het animo van jeugdigen om deel te nemen gering, alle begin is moeilijk en een dergelijke cultuurverandering vereist een lange adem. Dit Programma van Eisen, opgesteld na een tiental bijeenkomsten en excursies naar uiteenlopende referentiewijken (Kattenbroek in Amersfoort, Diemen Noord en Betondorp in Amsterdam Watergraafmeer), is op te vatten als een checklist waar stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten bij het ontwerpen van nieuwbouwwijken mee rekening dienen te houden. Als het aan toekomstige bewoners zou liggen ...¹

2.5 Op naar een nieuw millennium

Toch is er langzaam een verandering van aanpak bespeurbaar. Bij het ontwikkelen van de Utrechtse nieuwbouwlocatie 'Leidsche Rijn' is jongeren naar hun mening gevraagd en wordt hen de gelegenheid geboden om mee te praten over de inrichting van de openbare ruimte². Helaas leidt meepraten dan vaak tot het opstellen van een Sinterklaaslijstje met 30 wensen en krijgen de jongeren te horen dat niet alles kan ('een overdekte hangplek kost meer dan een niet overdekte'). De jongeren zien het meepraten en meedenken vaak als een doekje voor het bloeden, terwijl de verantwoordelijke gemeenteambtenaren het gevoel hebben niet minder dan een Maecenasrol op zich genomen te hebben.

¹ Dit project is uitgevoerd door Van Dijk, Van Soomerem & Partners, Amsterdam.

² Bron: Jan Brouwer de Koning; Leidsche Rijn: jeugdparadijs of tiernachtmerrie; in: VWS Bulletin 5 maart 1999.

Dat moet anders kunnen. Hoe dat anders zou kunnen wordt hier toegelicht aan de hand van een aantal concrete voorbeelden die zijn voortgevloeid uit het project 'Jeugd Betrekken' in de gemeente Hengelo (Ov.)¹. Jongeren krijgen de gelegenheid om mee te denken over leefbaarheid in de wijken en in het centrum. Uiteindelijk spitst de casus zich toe op het betrekken van jongeren bij het publiek domein van binnensteden, een net zo onderschat traject waar het jongerenparticipatie betreft. Een verkenning van binnenuit.

3 Casus Hengelo: jeugd betrekken

3.1 Vooraf

In het kader van de activiteiten van de commissie Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) is in de gemeente Hengelo een project 'Jeugd Betrekken' uitgevoerd. De gemeente heeft al eerder positieve ervaringen opgedaan met jeugdparticipatie in de vorm van jongerenpanels. In de kadernota Integraal Preventief Jeugdbeleid is daarom het bevorderen van jeugdparticipatie tot specifieke taak benoemd.² Het project 'Jeugd Betrekken' (1997-1998) sluit daar bij aan³. Tijdens het project is er meer aandacht gekomen voor jeugdparticipatie binnen politiek, gemeentelijk apparaat en instellingen.

¹ De gemeente Hengelo was één van de acht pilotgemeenten die in het kader van de activiteiten van de commissie Ontwikkeling Lokaal Preventief Jeugdbeleid (OLPJ) ondersteuning hebben gekregen bij het verder ontwikkelen en structureel verankeren van jeugdparticipatie binnen de kaders van het lokale jeugdbeleid en voor het (mee) bepalen van de inhoud daarvan.

² De kadernota zelf meldt hierover: 'Het beleid is gericht op het scheppen van omstandigheden waarbinnen jeugdigen in staat zijn zelf vorm te geven aan hun toekomst. De participatie van jeugdigen dient daarin gewaarborgd te zijn. Jongeren worden in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij beslissingen die hen aangaan. De gemeente bevordert daartoe de ontwikkeling van activiteiten, gericht op de acceptatie en betrokkenheid van jongeren zelf bij de totstandkoming van het beleid.'

³ In het collegeprogramma 1998-2002 van de gemeente is jeugdparticipatie na afloop van het project verankerd: 'Jeugdbeleid moet zoveel mogelijk in samenspraak met jongeren zelf worden opgezet. Jongerenpanels zijn een goed instrument om jongeren mee te laten denken en praten, ook over onderwerpen waarbij men niet direct aan 'jeugd' denkt (arcering van de auteurs). Het gebruik van dit instrument dient te worden geïntensiveerd, omdat hierdoor draagvlak wordt gecreëerd voor beleid en jongeren maatschappelijk betrokken raken bij beleidsontwikkeling.'

Als voorbeeld mag gelden dat de politiek in het kader van de herinrichting van de binnenstad en in het kader van de te ontwikkelen stadsvisie 2010 heeft aangegeven dat het belangrijk is jongeren bij beide onderwerpen te betrekken.

Wij gaan verder in op de twee daaruit voortgevloeide trajecten. De beide trajecten liggen in elkaars verlengde en worden hier in relatie tot elkaar beschreven. Het eerste traject betreft een jongerenpanel over de stad Hengelo in 2010, het tweede een activiteit op locatie in de binnenstad van Hengelo. Tussentijds zijn de resultaten door enkele jongeren tijdens een jongerenmanifestatie in het stadhuis gepresenteerd aan andere jongeren en vertegenwoordigers van gemeente en organisaties.

3.2 Actie: jongerenpanel

Aanzet

Het gemeentebestuur van Hengelo heeft aangegeven hoe zij wil komen tot de ontwikkeling van een strategische visie op de toekomst van de stad (Stadsvisie Hengelo 2010). Binnen die aanpak is voorzien in een aantal onderdelen: het vaststellen van ambities, het bepalen van karakteristieken en relevante trends en het bepalen van de strategie. Daartoe worden debatten met ambtenaren, bestuurders en externe relaties gevoerd. Het gemeentebestuur kiest ervoor om parallel aan die debatten een discussie met jongeren te voeren in de vorm van een jongerenpanel. De bedoeling daarvan is om te inventariseren welke ideeën jongeren hebben over hun Hengelo van 2010.

Jongeren wordt gevraagd om als jong volwassene naar de toekomst te kijken: dat wil zeggen naar hun eigen toekomst en ook naar die van jongeren in 2010. Het panel heeft vooral tot doel jongeren meer bij (onder andere) ruimtelijke planning en het toekomstige gebruik van de ruimte in Hengelo te betrekken.

Opzet

Voor de werving van jongeren is een brief opgesteld aan sleutelpersonen en aan jongeren. Aan de sleutelpersonen wordt gevraagd de brief voor jongeren onder de aandacht te brengen van jongeren waar zij in hun dagelijks werk mee te maken hebben. De brieven leveren 35 reacties op van jongeren die bereid zijn aan het jongerenpanel deel te nemen.

Het jongerenpanel vindt plaats op een avond in november. Na een welkom door de wethouder Welzijn worden twee streefbeelden of basisideeën ge-

presenteerd. Het ene beeld is dat van 'een ondernemende en betrokken stad' hierin ligt de nadruk op revitalisering van centrumfuncties. Het andere beeld is dat van 'een levendige en leefbare stad', waarbij de nadruk ligt op een wijkgerichte ontwikkeling. De jongeren gaan vervolgens in drie groepen uiteen om aan de hand van een aantal vragen te zoeken naar de voor- en nadelen van beide basisideeën. Een deskundig adviseur biedt (visuele) ondersteuning aan de hand van opmerkingen en discussiepunten.

Met behulp van een diapresentatie wordt een en ander verlevendigd. Daarna volgt een presentatie door jongeren uit de verschillende groepen en een korte plenaire discussie aan de hand van de vraag: wat is wel en niet goed en waarom?

Een tweede diapresentatie met beelden uit ('toekomstig') Hengelo leidt een tweede discussie in over argumenten voor of tegen elk van de twee basisideeën.

Via de diapresentaties worden op basis van ervaringen en beelden die eerder zijn opgedaan goede en minder goede voorbeelden ('niet zus maar zo') naar voren gebracht. De deelnemers hebben zo de gelegenheid om over de eigen grenzen heen te kijken. Aan de hand van de gepresenteerde beelden maken zij vervolgens een vertaalslag naar de eigen situatie.

Inzet

Op de betreffende avond (november 1998) komen de jongeren naar het stadhuis. De opkomst is opvallend groot. De 35 jongeren uit scholen en jongerencentra die deelnemen aan het debat worden vergezeld door enkele enthousiaste buurthuiswerkers. Opvallend is ook de grote inbreng van allochtone jongeren, vooral van Turkse afkomst.

Meer dan de wijkgedachte leeft onder jongeren toch de centrumgedachte. Meedenken over hoe een levendig centrum eruit ziet verdient vanuit de voorkeur van de jongeren van 13-17 jaar.

Toch beseffen zij wel wat er zou moeten veranderen aan de wijken waarin ze wonen. Hieronder volgt een keuze uit de door jongeren gemaakte opmerkingen.

- Er moeten meer flats komen, want daarbij krijgt je meer openbare ruimte om te spelen¹.

¹ Hengelo heeft, in iets mindere mate als Emmen dat heeft, een belangrijke bijdrage geleverd aan de booming new towns in de wederopbouw. Er zijn staaltjes van stedenbouw getoond, die navolging gekregen hebben (vooral de wijken Hengelose Es en Klein Driene).

- Er moeten ook in bestaande hoogbouwwijken meer villa's bijgebouwd worden om arm en rijk dicht bij elkaar te brengen.
- Er moet meer aandacht voor jongerencentra in de wijken zelf komen.
- Er zijn meer drempels gewenst om de verkeersveiligheid te vergroten.
- Er moet meer aandacht zijn voor voortuinen bij kruispunten; als er geen voortuinen zijn staan de huizen te dicht op de stoep (en is er geen zicht).
- Er moet een groot stadspark komen, maar ook wijkparken voor iedereen.

Opvallend is het sociale karakter van de keuze van de jongeren: het eigen groepsbelang maken zij ondergeschikt aan de keuze voor leefbaarheid van de wijk.

Meedenken over hoe een bloeiend centrum er uit kan zien is iets waar de jongeren echt warm voor lopen. De groepen laten zich moeilijk verdelen over de twee streefbeelden/basisideeën.

Het valt ook op dat de drie gevormde groepen zich spontaan en onafhankelijk van elkaar een eigen invalshoek kiezen om naar het vraagstuk te kijken. De ene groep stelt zich op als 'beleidsmedewerkers' (de groep van Turkse jongeren), de tweede groep als 'beheerders' (het grootste deel van de MAVO-meisjes) en de derde groep min of meer als het 'architectonisch geweten' van de openbare ruimte (de VWO-ers).

Per groep geven we hieronder een prioriteitenstelling van de wensen voor een goed functionerend centrum.

De beleidsmedewerkers:

- Er moet een beter openbaar vervoerssysteem komen (na achten rijdt een groot deel van de bussen niet meer van en naar de wijken).
- Er moet een stadspark komen met ruimte voor groepen van verschillende pluimage.
- Saaie bedrijven moeten weg uit de binnenstad ten gunste van woningen, winkels en uitgaansgelegenheden.
- Er moet meer voor de jeugd komen (binnen en buiten en 'groots').

De beheerders:

- Hengelo moet klein blijven, want dat is gezelliger en beter beheersbaar (minder zakkenrollers).
- Minder overdaad aan reclame-uitingen, tegengaan vervuiling, meer munttelefoons, meer prullenbakken.

- Meer (en minder softe) stadswachten.
- Meer openbare toiletten voor vrouwen.
- Geen honden in de binnenstad.

De ontwerpers openbare ruimte:

- De architectuur heeft geen uitstraling; zoek het in kwaliteit in plaats van kwantiteit.
- Ontwerp een kladder- en kliedermuur en een hangplaats voor de jeugd (in de wijken geven jongeren teveel geluidsoverlast, dus zal er in het centrum iets moeten komen).
- De oude hangplek (bij de ingang van de plaatselijke HEMA) wordt node gemist; de jongeren lijden onder het daar geldende samenscholingsverbod.

Opvallend is dat vaak verwezen wordt naar buurgemeente Enschede: nu eens vol afschuw (drukker, dus meer zakkenrollers) dan weer meer instemmend (drukker, dus leuker). Maar het vermoeden bestaat dat de aangesneden problematiek en de verwoorde meningen verder reiken dan de grenzen van de stad of de regio van de jongeren zelf.

3.3 Actie: panel op locatie

Aanzet

Deze prikkelende uitkomsten vormen voor de organiserende afdeling Welzijn (mede op initiatief van het college van burgemeester en wethouders) van de gemeente Hengelo aanleiding om verder te kijken naar de realiseerbaarheid van wensen en mogelijkheden. Daarbij wil men het perspectief van de jeugdige burgers centraal stellen. Om die reden is in het kader van de herinrichting van de binnenstad een tweede bijeenkomst georganiseerd; dit keer op locatie.

Opzet

Ter voorbereiding op de bijeenkomst wordt weer een diapresentatie samengesteld waarin vier thema's verbeeld zijn:

- De ingrediënten voor een levendige binnenstad;
- De rommeligheid van de gemiddelde Nederlandse binnenstad;
- Verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte;
- Het belang van de samenhang.

Voor deze middag wordt de gemeentelijk projectleider uitgenodigd om het plan voor de openbare ruimte uit de doeken te doen.

Vervolgens wordt wederom een diapresentatie verzorgd die gaat over de verschillende mogelijkheden om in de openbare, zowel de 'groene' als de 'grijze' stedelijke ruimte, ook voor jongeren publiek domein te genereren.

Ook deze diapresentatie heeft tot doel om door het tonen van ervaringen die elders zijn opgedaan goede en minder goede voorbeelden te laten zien ('niet zus maar zo').

Aan de hand van de gepresenteerde beelden maken zij vervolgens in een schouw in drie groepen een vertaalslag naar de eigen situatie. Vooral tijdens deze schouw komen er aspecten boven, die een ontwerper niet achter zijn tekentafel/computer kan verzinnen.

En waarom niet?

Omdat aan een adequaat plan een interactief kat-en-muis-vragenspel vooraf gaat. Om dit laatste inzichtelijk te maken wordt op een aantal specifieke locaties, die getransformeerd zijn, of binnenkort gaan worden, een korte ontwerpvisie op de ideeën en de analyse en suggesties van de jongeren losgelaten.

Ten slotte worden de ervaringen en reacties van de jongeren per bezochte plaats doorgesproken, geëvalueerd en samengevat en wordt een en ander afgesloten met een goede maaltijd.

Inzet: de schouw

De schouw leidt langs drie plekken in de binnenstad:

- Locatie een: de nieuwe locatie (Weemenstraat, naast de Lambertusbasiliek) voor een jongerenontmoetingsplek (versus de spontane hangplaats naast het stadhuis);
- Locatie twee: het vernieuwde centrale marktplein (De Brink);
- Locatie drie: de wachtplek voor de plaatselijke HEMA.

Locatie een:

De gemeente is van plan een jongerenontmoetingsplek (JOP) te maken in de vorm van een podium aan de Weemenstraat, een lange winkelstraat aan de voet van de zijkant van de kerk. Momenteel is er een plantsoentje met wat wipkippen, dat nauwelijks in gebruik is, omdat de behoefte aan afleiding voor kleine kinderen direct voor de etalage gelokaliseerd zou moeten zijn.

De jongeren hangen nu echter rond op het plein voor het stadhuis, op een steenworp afstand van de door de gemeente aangewezen locatie. De locatie stadhuisplein voldoet kennelijk aan een scala van onuitgesproken rand-

voorwaarden. De aldoor rondhangende pubers worden door het 'jeugd-schouwteam' grondig ondervraagd om te achterhalen waarom ze juist hier rondhangen en wat ze missen bij de beoogde nieuwe plek.

Het 'jeugdschouwteam' ontpopt zich onder begeleiding van de adviseur als een intermediair voor het bevragen van weer andere jongeren: jongeren bevragen jongeren.

Duidelijk blijkt hieruit dat jongeren niet willen hangen in een straatvormige ruimte en dat een groot plein veel meer aantrekkingskracht heeft. Bekijken we het stadhuisplein (bibliotheekzijde), dan geeft dat het volgende beeld:

- je kunt de wijde omgeving goed overzien (360 graden);
- je kunt er met brommertjes komen en heel snel ook weer weggrijpen;
- er is een publiekstrekker in de buurt ('de bieb'); dat is interessant voor ontmoetingen, flaneren en flirtages. Het daar kijken en bekeken worden is voor hen interessanter dan temidden van winkelende oudere dames in de Weemenstraat;
- er is een uitwijkplek voor slecht weer (de corridor van het stadhuis);
- je hebt er bankjes om op te zitten (op de rugleuning, dan kun je de omgeving goed overzien);
- er is ruimte voor meerdere jongeren en - heel belangrijk - ze verstoren niet de looproute van andere gebruikers van de binnenstad;
- er is volop zon, de plek ligt op het zuiden (de plek aan de Lambertus, dat ligt een groot deel van de dag in de schaduw van de basiliek);
- er is rugdekking van beplanting (de eeuwig groene laurierstruiken), robuust genoeg om ook je fiets tegen aan te 'leggen'.

Locatie twee:

Er komt een heel groot leeg plein van hoogwaardig materiaal (terrazzo). Aan verharding en straatmeubilair wordt erg veel aandacht geschonken. Ruimte voor manifestatie is de belangrijkste kwaliteit. Aan het einde van het plein, vlakbij de passage (de 'Sigaar') is een keermuurtje waar de jeugd zich vooralsnog pleegt op te houden.

De rest van het plein geeft weinig aanleiding tot vertier. Waarom is het keermuurtje (ook van terrazzo) zo geliefd?

- het is de ideale plek om sportief te hangen (skaten) en als de rest van het terrazzoplein af is, ook te skeeleren. De jongeren zouden nog wel zo'n plek aan het plein willen hebben; elk hoogteverschil is aantrekkelijk en de ruimte voldoet aan eerder geschetste eisen voor jongeren (bereikbaar per fiets en brommer, in het zicht van publiekstrekker);

- de jongeren hebben een goede neus voor kwaliteit. Er is bewondering voor de materiaalkeuzes; zowel het terrazzo, als flonkerend granietsteentje (passage onder 'Sigaar') als de kunstzinnige verlichting ('lichtlindes') worden zeer gewaardeerd. In de ogen van jeugdigen lijkt de hausse in ontwerp Nederland om mooi en duur in te richten wel gerechtvaardigd.

Locatie drie:

Een derde 'parel' van de stedenbouwkundige ontwerpers is het pleintje voor de HEMA, sinds mensenheugenis al een plek om te zitten en te wachten op winkelend publiek. Het is een treurig ingerichte ruimte met verhoogde plantenbakken.

De plek wordt minder geschikt geacht voor een hangplek. Vermoedelijk heeft dat te maken met overlast, doordat op een te kleine ruimte te veel gebruikersgroepen verkeren. De plek is niet meer dan een drukke langzaam-verkeerskruising met veel bewegingen, die het hangen en de toegankelijkheid voor een groep van enige omvang bemoeilijkt. Te klein en te veel in de weg van het winkelend publiek en de aanvoersstromen. De vaste groep jongeren is om die reden verhuisd naar het stadhuisplein.

Inzet: de evaluatie

Terug in het jongerencentrum spitst de discussie zich toe op het advies van de jongeren aan de dienst Ruimtelijke Ordening om vooral het plan van de afdeling stedenbouw - een visie waarin voorstellen zijn opgenomen voor specifieke verblijfsplekken in de binnenstad - in zijn *geheel* nog eens te toetsen door verschillende potentiële gebruikersgroepen.

Locatie een:

De door de gemeente bedachte JOP heeft volgens de jongeren weinig kans op succes. Een leuk ingericht plantsoen voor winkelpubliek lijkt een betere bestemming voor deze verblijfsplek.

Locatie twee:

De schouwgroep vreest dat op den duur de verschillende gebruikersgroepen op het 'punt waar alles gebeurt' zullen botsen; winkelend publiek en skatende jongeren komen op een heel klein oppervlak van het plein samen, een soort fuik bij de 'Sigaar'. In die zin is een faciliteit die mede door skaters kan worden gebruikt op het immense plein iets om nog eens over na te denken, vinden de jongeren. Het mini-ontwerpteam heeft er ook al een oplossing voor: 'Waarom komt er geen fontein op de Brink?' is de veel gehoorde vraag bij alledrie de schouwgroepen. Het antwoord dat: 'Fontein al zijn gepland op het stationsplein, een belangrijke entree tot de stad' ver-

leidt de jongeren massaal te mompelen dat dat zeker geen plek is om te gaan rondhangen: 'het station, dat is alleen voor een bepaalde groep jongeren'. Dat is een groep waarmee ze niet geassocieerd willen worden. (Op deze wijze komt en passant nog een andere groep jongeren in beeld.)

Ja, een fontein op de Brink, dat is je ware. Daar kun je zitten, skaten tegen de hoogteverschillen en de fontein kan in een hoek van het plein komen, waar anderen er geen last van hebben. Een goed voorbeeld is de hangplek op het fonteinplein op het dak van de parkeergarage voor het stadhuis van Tilburg. Bijkomend voordeel is dat door het watergeklater je geen last hebt van het rumoer dat de skaters en andere hangers met zich meebrengen. Bovendien zijn de fontein geplaatst in het zicht van de terrassen, een belangrijk onderdeel van het gedroomde Programma van Eisen van Jongeren.

Die waterbakken met verhoogde rand, die op het stationsplein komen zijn volgens alle jongeren meer iets voor op het marktplein in een hoekje.

Locatie drie:

Dit is zo'n plek waar een mooie groene invulling gewenst is. Met mooi groen worden bloeiende bomen en struiken bedoeld. Dit om het wachten en verpozen te veraangename. En wachten is volgens de jongeren wel wat anders dan rondhangen.

Zo komt als uitkomst van dit experiment een aanzet voor een Jongeren Programma van Eisen (JPvE) voor een hangplek tot stand, en nog wel op locatie getoetst. En 'hangen' dat is wat jongeren willen.

4 Naar een Jongeren Programma van Eisen en een Jongerenwelstand

Na uitvoering van het experiment om jongeren op deze wijze bij de vormgeving van de openbare ruimte te betrekken is de ervaring maar al te vaak dat zij te horen krijgen dat ... 'hun wensen in deze fase van het planstadium helaas niet meer meegenomen kunnen worden'. Hoe kan dit voorkomen worden?

Enige duidelijke conclusies uit het voorafgaande:

- Moeilijk te betrekken jongeren zou je in plaats van ze naar een vergaderhok te lokken op (hang)locatie moeten vragen naar hun ideeën over herinrichting. Dat heeft uitstekend gewerkt bij het Stadhuisplein in Hengelo;

- Voor locatie twee bleek overduidelijk dat de ideeën van jongeren niet meer vertaald konden worden in het ontwerp. Om in de toekomst de participatie (en betrokkenheid!) van jongeren tot gelding te laten komen moeten zij in een veel vroeger stadium een Jongeren Programma van Eisen kunnen opstellen voor de verschillende soorten verblijfsruimten. Dan kunnen de ontwerpers van gemeente of externe landschapsarchitectenbureaus met zo'n document (kan een knip-en-plakboek zijn) in de achterzak aan de slag rekening houdend met de opgroeiende generatie.
- Ontwerpers van de openbare ruimte moeten zich de taal van jongeren eigen maken, of gebruik maken van intermediairs die jongeren verstaan en door jongeren worden verstaan. Tijdens de jongerenmanifestatie in het stadhuis kwam duidelijk naar voren dat de gemiddelde ontwerper geen enkel verstand heeft van de omgangstaal van skaters. Hoe kun je een skate-rink ontwerpen als je niet weet wat ramp, curve, funbox of colping betekent?
- Om het Jongeren Programma van Eisen verder bestaansrecht te geven zou een 'jongerenwelstand' kunnen worden bedacht. Naar analogie van de Welstand/Schoonheidscommissie maar ook de adviescommissie Kunst in de openbare ruimte zou een commissie ingesteld kunnen worden, waarin jongeren gemeentelijke plannen voor het publiek domein toetsen op hun leefsituatie.

Een Jongeren Programma van Eisen kan goede diensten bewijzen om te bewerkstelligen dat jongeren elkaar daar ontmoeten waar andere burgers er vrede mee hebben en tevens zodanig dat zij op ontspannen en niet geforceerde wijze met andere burgers in aanraking komen. Alleen als jeugdigen een plek identificeren als 'hun' plek in de openbare ruimte kunnen ze worden aangesproken op hun bijdrage en verantwoordelijkheid voor een duurzame en mooiere stad.

4.1 Jongeren Programma van Eisen (JPvE): aanzet en opzet

Een JPvE heeft vooral zin als het gestoeld is op de belevingswereld van jongeren. Dat betekent impliciet geen zwaarwichtige procedures in de trant van een 'communicatieplan' of iets dergelijks. Nee, net zoals jongeren 'hangen' in plaats van 'ontmoeten', 'praten' zij in plaats van de 'communiceren'. Wanneer dit als uitgangspunt wordt genomen, valt de aanzet tot een Jongeren Programma van Eisen al wat eenvoudiger te duiden. Een JPvE is meer een 'duimenboek', een bladerboekwerk met referenties (foto's, collages of kromme tekeningetjes en bijbehorende verhelderende teksten). Een maquette van suikerklontjes en Engelse drop wil ook nog

wel eens helpen. Een belangrijk onderdeel is de 'jongerenschouw' in het gebied. Deze kan zowel plaatsvinden in een binnenstedelijke entourage als in de buitenwijk. Onontbeerlijk is de beschikbaarheid van een 'mediator' in de vorm van een adviseur, die zowel de ruimtelijke, de sociale als de veiligheidsaspecten beheerst en die de jongeren die vragen ter plekke voorhoudt die resulteren in een inzichtelijk wensbeeld, waar ontwerpers openbare ruimte mee aan de slag kunnen.

4.2 Jongerenwelstand(scommissie): aanzet en opzet

In het architectonisch domein figureert de welstand(scommissie), een onafhankelijke adviescommissie, die toezicht houdt op de esthetische aspecten van bouwprojecten. De laatste jaren is er in den lande pressie ontstaan om hun taak uit te breiden naar de openbare ruimte. In Amsterdam is er sinds kort een 'supervisor' voor de openbare ruimte. In andere steden zijn vergelijkbare initiatieven te zien. Naar analogie hiervan zou een commissie in het leven geroepen kunnen worden binnen gemeenten, waarin jongeren de scepter zwaaien. Zij geven aan of gemeentelijke plannen en plannen door externen gemaakt in hun ogen levensvatbaar zijn. Deze jongeren, te denken valt aan een team van drie tot vijf, afhankelijk van de grootte van de gemeente (wijk), participeren in een Jongerenwelstand(scommissie) onder voorzitterschap van een adviseur die de taal van jongeren spreekt en die zich kan verstaan met landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen.

Belangrijk is dat adviezen van de jongeren, net als dat in de 'grote mensenwereld' niet bindend zijn, maar een sterk positionerend karakter hebben. De commissie bestaat uit jongeren van verschillende leeftijden en het lidmaatschap zou aan een maximumduur van drie jaar gebonden kunnen zijn. Hier ligt een kans voor gemeenten!

Literatuur

- Barlingen, Marije van, e.a.; *Jeugdparticipatie: er wordt aan gewerkt*; projectgroep OLPJ, Amsterdam, februari 1998.
- Brouwer de Koning, Jan; *Leidsche Rijn: jeugdparadijs of tienernachtmerrie?*; in VWS-bulletin, 5 maart 1999.
- *Codename Future*; Draaiboek jeugdparticipatie; projectgroep OLPJ, Rijswijk, januari 1998.
- Dooren, Noël van; *Modern Ambachtelijk: over de herinrichting van de binnenstad van Hengelo*; in: De Blauwe Kamer/Profiel september 1999.
- Dijk, Bram van, e.a.; *Jeugdparticipatie, daar blijven we aan werken*; projectgroep OLPJ, Amsterdam, mei 1998.
- Hazekamp, Jan L.; *Rondhangen als tijdverdrijf*, VU, Amsterdam, 1985.
- Hoff, Cor van 't, e.a.; *Van speelplaats tot beleid: jeugdparticipatie op gemeentelijk niveau*; Ministerie van VWS, Rijswijk, 1994.
- Instituut voor Publiek en Politiek e.a.; *Participeren doe je niet alleen: over participatie van jeugdigen in gemeentelijk beleid*; Amsterdam, 1997.
- Korthals Altes, Harm Jan en Tobias Woldendorp; *De Kleine Ruimte*; Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam, 1994.
- Kroneman, Marieke; *Sleutelkinderen van de nieuwe stad: jongeren en ruimtelijke ordening*; in O-25, mei 1999.
- NJMO; *Jeugd over jeugdbeleid*; projectgroep OLPJ, Rijswijk, augustus 1998.
- NUSO; *Het effect van buitenspelen: wetenschappers onderzoeken economische waarde*; Utrecht, februari 1998.
- Stichting Werken aan de Stad/PJ Partners, *Thuis op straat*, Rotterdam, mei 1998.
- Tijdschrift voor de volkshuisvesting; *Wereld Habitat Dag 1998: de veilige stad - een plek voor jongeren* (middenkatern); nummer 6, september 1998.

